

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการนิเทศงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้

การนิเทศภายในโรงเรียน

1. ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
2. ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
3. ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน
4. หลักการนิเทศภายในโรงเรียน
5. กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
6. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

การบริหารงานวิชาการ

1. ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
2. ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ
3. ขอบข่ายของงานวิชาการ
4. การนิเทศงานวิชาการ

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการนิเทศภายในโรงเรียนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ
2. งานวิจัยต่างประเทศ

การนิเทศภายในโรงเรียน

ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับครูในการช่วยเหลือ แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนางานให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการนิเทศภายใน

โรงเรียนจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจเพื่อเป็นพื้นฐาน ในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนให้ บรรลุเป้าหมายทั้งนี้ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 42) ได้ให้ความหมายของ การนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนหรือให้ การช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานภารกิจหลัก คือ การสอนเพื่อ พัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมให้เต็มวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือ ของบุคลากรในโรงเรียน

ซารี มณีศรี (2539 : 201) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นความร่วมมือของ บุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการสอนของครูให้มีคุณภาพและมี ประสิทธิภาพ

ชื่อวารสารทางวิชาการ (2541 : 47) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การเปิด โอกาสให้ครูผู้สอนได้นิเทศกันเองภายใต้เงื่อนไขที่ว่าผู้ที่แก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือผู้ที่อยู่ใกล้ซึ่งปัญหา มากที่สุด การที่จะเป็นเช่นนั้นได้ต้องเปลี่ยนแปลงเจตคติของครูที่มีต่อการนิเทศแบบตรวจตรา จับผิดมาเป็นการนิเทศให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในฐานะเพื่อน ร่วมวิชาชีพ

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 62) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การทำงาน ของผู้บริหารโรงเรียนที่ทำงานร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

อุทัย บุญประเสริฐและชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2536 : 32) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา ภายในโรงเรียน หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน ซึ่งมิ การดำเนินการเป็นขั้นตอนและมีกระบวนการเฉพาะ เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายที่แท้จริง คือ ได้ผล งานดีมีคุณภาพสูง มีการพัฒนางาน พัฒนาค้น ให้มีความพอใจและมั่นใจในการทำงาน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงาน ร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัด การเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน

ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียน มีความมุ่งหมาย เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนสามารถปรับปรุงตนเอง และพัฒนาการจัดการเรียนการสอน สามารถพัฒนาพฤติกรรมบุคลิกภาพการสอนของครูให้ดีขึ้น สนับสนุน ความรู้ความสามารถของครู ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การกำกับ ควบคุม ติดตามผล การปฏิบัติงานของครูในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และ

การทำงานเป็นหมู่คณะ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2534 อ้างอิงมาจาก วชิรา วงษ์เทียง 2539 : 13) และเพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสนใจในอุปกรณ์การสอน ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร ช่วยครูในการทำความเข้าใจกับผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นและช่วยให้ครูประสบความสำเร็จ มีความรู้ที่มั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับวีโลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 7) และนพพงศ์ บุญจิตราดุลย์ อ้างอิงมาจากวชิรา วงษ์เทียง 2539 : 13) ที่กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในว่า เพื่อช่วยเหลือ และปรับปรุงครูเป็นประการสำคัญ คือ

1. ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการสอน
  2. ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงเพื่อการสอน
  3. ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงวิธีสอน
  4. ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงการใช้วัสดุ อุปกรณ์การสอน
  5. ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงการใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรในการสอน
  6. ช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงวิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน
- ครุรักษ์ ภิรมย์รักษ์ (2538 : 16) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน ดังนี้
1. เพื่อส่งเสริมความเจริญของงานของนักเรียนและการปรับปรุงสังคมในที่สุด
  2. เพื่อการใช้ความเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่อง มั่นคงและมีความแน่วแน่ที่จะตัดแปลง

โครงการทางการศึกษาให้เหมาะสม

3. การพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน
- กู๊ด (1973 : 572) กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ
1. เพื่อช่วยให้มีความเจริญในอาชีพ
  2. เพื่อพัฒนาความสามารถของครู
  3. เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา
  4. เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงวิธีการสอน

สงัด อุทรานันท์ (2529 : 8) ได้สรุปจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้

4 ประการคือ

1. เพื่อพัฒนาคน
2. เพื่อพัฒนางาน
3. เพื่อประสานสัมพันธ์
4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

สรุป ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ เพื่อช่วยเหลือครู ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการปรับปรุง พัฒนางาน

และพัฒนานักเรียนให้มีทักษะต่างๆ เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ทั้งยังสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในที่สุด

ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน

ครุรักษ์ ภิมย์รักษ์ (2538 : 15) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในว่าการที่โรงเรียนแต่ละแห่งมีสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน ผู้ที่ทราบปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริง ก็คือครูทุกคนในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในห้องเรียน ดังนั้น การจัดการนิเทศการสอนกันเองภายในโรงเรียน ย่อมสามารถที่จะช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการ ได้อย่างถูกต้อง ดีกว่า รวดเร็วกว่า การรอรับการช่วยเหลือแนะนำจากศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ภายนอก และไม่ทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงภายในโรงเรียน การที่โรงเรียนมีจำนวนมากขึ้น ตามความเจริญเติบโตของสังคมทำให้ศึกษานิเทศก์ที่มีอยู่แล้วนั้นมีจำนวนไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการนิเทศได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่องในปริมาณที่ควรจะเป็นดังนั้นในหลายๆ สถานการณ์โรงเรียน จึงมีความจำเป็นต้องจัดดำเนินการนิเทศกันเอง เพื่อให้สอดคล้อง และทันต่อสภาพปัญหาในสถานการณ์นั้นๆ และการที่ครูมีจำนวนมากขึ้น มีคุณวุฒิสูงขึ้น มีความรู้และทักษะเฉพาะสาขาวิชาแตกต่างกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมสามารถใช้ความรู้และทักษะที่เหมือนกัน หรือแตกต่างกันนั้น ส่งเสริมหรือแนะนำซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี ทำให้ง่ายและรวดเร็วกว่าศึกษานิเทศก์ที่อยู่ภายนอกโรงเรียน นอกจากนี้ ยังเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วภายในโรงเรียน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอีกด้วย แต่การที่เทคโนโลยีและวิทยาการต่างๆ เปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้โรงเรียนมีความจำเป็นต้องพัฒนานุเคราะห์ให้มีความรู้และทักษะที่สอดคล้องรองรับและทันเหตุการณ์อยู่เสมอ โดยการจัดการนิเทศการสอนด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม เช่น การจัดประชุมปฏิบัติการ การให้ความรู้และทักษะในการสร้างหรือใช้เครื่องมือบางอย่าง การพาครูไปศึกษาดูงาน หรือชมนิทรรศการ เป็นต้น

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 62) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในว่าการนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ครูควรได้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนาความเจริญด้านการสอนและทางวิชาการ โรงเรียนต้องมีการนิเทศ เพราะโครงการที่ประกอบด้วยข้อมูลจากการนิเทศจะช่วยในการจำแนกคุณภาพครู และยังสามารถช่วยในการตัดสินใจปัญหาบางอย่างในโรงเรียนได้ การนิเทศสามารถกระตุ้นนำความคิดใหม่ๆ ให้เกิดกับครูภายในโรงเรียน โดยเฉพาะกรณีที่น่าเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ตลอดจนการวิจัยมาใช้จะเป็นการช่วยในการเก็บข้อมูลในการนิเทศการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ โรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องให้ครูทำต่อเนื่องกันไป เพราะไม่มีหลักประกันว่าครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครูแล้วจะเป็นครูที่มีประสิทธิภาพตลอดไป โดยไม่ต้องมีการนิเทศเพราะความก้าวหน้าทางวิทยาการเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ

เพื่อเป็นการให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่วไป เข้าใจปรัชญาของโรงเรียนเพื่อช่วยให้การดำเนินการสอนบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคณะครูและก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการทำงานเพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภูมิใจในอาชีพครูที่ตนปฏิบัติอยู่

สงัด อุทรานันท์ (2529 : 198 - 199) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในไว้ว่าศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่ง มีจำนวนจำกัดไม่สามารถสนองความต้องการ การนิเทศการศึกษาของโรงเรียนได้ทั่วถึง และสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ ซึ่งอยู่ภายนอกจะทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนได้ การสนองความต้องการจึงเป็น ได้ยาก ปัจจุบันบุคลากรในโรงเรียนส่วนมาก มีความรู้ ความสามารถเพียงพอ และบางคนยังมีความชำนาญเฉพาะสาขาวิชาอีกด้วย จึงควรใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยังเป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกันด้วย เป็นการสอดคล้องกับปรัชญา หลักการ และวิธีการนิเทศสมัยใหม่จะเกิดขึ้น โดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 52) กล่าวถึง ความจำเป็นของการนิเทศภายในไว้ว่า จะต้องเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ในการทำงาน ให้แก่ครูทุกคนในโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ และตรงตามความต้องการพัฒนาของนักเรียนด้วยเทคนิควิธีการที่มีประสิทธิภาพ

สรุป การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นภารกิจที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพราะการนิเทศภายในโรงเรียนเกิดจากความร่วมมือกันของบุคลากรในโรงเรียน ในการแก้ปัญหา ดูแลช่วยเหลือ และพัฒนางาน ที่สามารถดำเนินการได้รวดเร็ว ตรงตามความต้องการ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ถาวร และเป็นการเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม

หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

สงัด อุทรานันท์ (2529 : 202 - 203) กล่าวถึง หลักการนิเทศภายในที่สำคัญไว้ 6 ประการ คือ ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่าการนิเทศการศึกษา เป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง สำหรับการดำเนินงานนิเทศนั้น ผู้บริหารโรงเรียนอาจดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้ การนิเทศภายในโรงเรียนจะสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ หากขาดความร่วมมือจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การนิเทศจะไม่มีโอกาสพบกับความสำเร็จได้และจะต้องตระหนักและเข้าใจว่าการนิเทศภายในโรงเรียนนั้นเป็นการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้

ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น การนิเทศไม่ใช่เป็นการบังคับขู่เข็ญหรือคอยจับผิดแต่ประการใด บุคลากรภายในโรงเรียนต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีใครที่จะมีความเชี่ยวชาญทุกๆ ด้าน ดังนั้นจึงน่าจะได้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญ ให้แก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน การเสริมสร้างกำลังใจของผู้บริหารจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงถือว่าการเสริมสร้างขวัญ กำลังใจของผู้บริหารจะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศภายในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533 : 9) เสนอแนะว่า การนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยหลักการต่างๆ ดังนี้ หลักผู้นำ (Leadership) คือ การใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกันและรวมพลังทั้งหมด เพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่อง ผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่ายและทำหน้าที่รับผิดชอบชัดเจนในการจัดองค์การ การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษยสัมพันธ์ หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องทำให้ครูเกิดพลัง คิดริเริ่มสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ หรือทำงานด้วยตนเอง หลักบูรณาการ (Integration) คือ กระบวนการซึ่งรวมสิ่งที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้ หลักการมุ่งชุมชน (Community) คือ การแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชนและการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์เกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการไว้ล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนได้และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลมาจากหลักฐานตามสภาพความจริง มากกว่าความเห็นส่วนบุคคล หลักการประเมิน (Evaluation) หมายถึง การหาความจริง โดยการวัดที่แน่นอน และหลายอย่าง

สรุป ในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น จะต้องดำเนินการในลักษณะที่เป็นกระบวนการทำงานต้องควบคุมและสอดคล้องไปกับการบริหารเพื่อปรับปรุง พัฒนา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยตรง มีระเบียบแบบแผนดำเนินการเป็นระบบและต่อเนื่องมุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเองตามหลักประชาธิปไตย หลักการสร้างสรรค์และการยืดหยุ่น เพื่อในศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคล

กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (254 : 54 - 59) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ที่สำคัญไว้ 5 ประการ คือ

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงสภาพปัจจุบันของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำมาพิจารณากับข้อมูลที่แสดงภาพปลายทาง หรือสภาพความสำเร็จของงาน หรือดีกว่า หรือสูงกว่า แสดงว่าความจำเป็นที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขไม่มี แต่จะต้องมีการเพิ่มความคาดหวังให้พัฒนาต่อไป แต่ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงสภาพความสำเร็จของงานหรือด้อยกว่า ก็แสดงว่ามีความต้องการจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.1 กำหนดสิ่งที่จะประเมินและองค์ประกอบที่จะประเมิน

1.2 กำหนดสภาพความสำเร็จและเกณฑ์การประเมิน

1.3 กำหนดแหล่งข้อมูล

1.4 กำหนดวิธีการ เครื่องมือ และระยะเวลาที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล

1.5 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.7 วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำเป็นสารสนเทศ

1.8 พิจารณาเปรียบเทียบสารสนเทศ แสดงสภาพปัจจุบันกับสภาพความสำเร็จของงานหรือภาพปลายทาง โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาต่อไปหรือไม่

1.9 เขียนข้อความที่แสดงถึงสภาพที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

1.10 เรียงลำดับความต้องการจำเป็นที่จะพัฒนาและนำเสนอให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงอยู่เสมอ

2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ผลหรือข้อมูลที่ได้จากการประเมินและองค์ประกอบที่ส่งผลต่อสภาพความสำเร็จของงานเพื่อประโยชน์ในการกำหนดจุดที่จะพัฒนาและการประเมินแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา การเลือกจุดที่จะพัฒนาให้เหมาะสมทำให้การนิเทศของโรงเรียน มีโอกาสและประสบความสำเร็จได้ จุดที่จะพัฒนาพิจารณาในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน

2.2 เจตคติต่อวิชาชีพ

2.3 ค่านิยมในการพัฒนาตนเอง

2.4 ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.5 ความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนานักเรียน

3. การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา เป็นการพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ที่จะใช้ในการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนาให้มีความเป็นไปได้ หรือมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยคำนึงถึงจุดที่จะพัฒนาหรือข้อจำกัดของหน่วยงาน การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

3.1 รวบรวมข้อมูลแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา

3.2 พิจารณาแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา

3.3 พิจารณาข้อดีข้อเสียของแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้

3.4 เลือกแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมที่สุดที่จะให้บรรลุความต้องการ

4. การลงมือปฏิบัติ เป็นการนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ มาลำดับขั้นตอนการดำเนินการ และกำหนดสิ่งสนับสนุน ในการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ

4.2 กำหนดสิ่งสนับสนุนในการดำเนินการ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

4.3 กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ

4.4 วางแผนติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน

4.5 จัดทำแผนการนิเทศของโรงเรียน

4.6 ประชุมชี้แจง และมอบหมายงานให้ตรงความสามารถของผู้นิเทศ

4.7 ผู้นิเทศจัดทำปฏิทินการนิเทศและประสานปฏิทินนิเทศกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4.8 ผู้นิเทศจัดกิจกรรมนิเทศตามแผนการนิเทศที่ได้รับมอบหมายตามปฏิทินการนิเทศที่กำหนดไว้

4.9 ผู้นิเทศบันทึกการนิเทศและผลการนิเทศตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายและรายงานผลการนิเทศให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบ

5. การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านการดำเนินการนิเทศและผลที่ได้ระหว่างดำเนินการและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนการนิเทศ ข้อมูลที่ได้นำไปเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของแผนการนิเทศ หากพบว่าเป็นไปตามสภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้ก็ต้องพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องตรงไหน อย่างไร และหาวิธีพัฒนาให้

ดีขึ้นหรือหากพบว่าการดำเนินการตามแผนการนิเทศบรรลุผลที่คาดหวังไว้ แต่จากการดำเนินการพบว่าวิธีการที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่า ก็อาจพิจารณาปรับปรุงให้ดีขึ้นอีกได้

จากความหมายที่กล่าวแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานนิเทศภายใน โดยผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อการปรับปรุง พัฒนาให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ บรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

สังด์ อุทรานันท์ (2529 : 38 - 40) กล่าวว่า บุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศภายใน ได้แก่

1. ผู้บริหารโรงเรียน มีความสำคัญต่อการนิเทศภายใน ด้วยเหตุผลต่อไปนี้ คือ ผู้บริหารจะต้องทำการพัฒนาบุคลากรภายในโรงเรียนควบคู่ไปกับการนิเทศ เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศภายในโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จและบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับที่การให้ความสนใจ เอาใจใส่ ของผู้บริหารโรงเรียน เป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 59) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศไว้ ดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียน
2. สร้างความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนานักเรียนให้มีพัฒนาการทุกด้านเต็มตามวัยและตามศักยภาพและการพัฒนาตนเองให้แก่คณะครูในโรงเรียน
3. จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดระบบนิเทศของโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ
4. ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ แก่บุคลากร ที่ได้รับมอบหมาย ให้เป็นผู้นิเทศในโรงเรียน
5. ร่วมดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียนกับคณะครูผู้นิเทศในโรงเรียน
6. ติดตามประเมินผลการดำเนินการร่วมกับคณะครูในโรงเรียนและให้ข้อมูลป้อนกลับแก่คณะครูในโรงเรียนให้เห็นความก้าวหน้าของตนเอง
7. เผยแพร่ความสำเร็จของคณะครูในโรงเรียน ให้การเสริมแรง ให้การยกย่อง เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2. ศึกษานิเทศก์ เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการนิเทศการศึกษาโดยตรง ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักเพราะศึกษานิเทศก์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับการนิเทศและได้รับ

การฝึกอบรม เพื่อปฏิบัติงานการนิเทศโดยตรง ดังนั้นความสำเร็จของการจัดการนิเทศ จึงขึ้นอยู่กับศึกษานิเทศก์เป็นอย่างมาก

3. ครูผู้ทำการนิเทศ เป็นผู้นิเทศที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ทำหน้าที่จัดและดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน เช่น หัวหน้าหมวดวิชา ครูวิชาการ โรงเรียน เป็นต้น
สรุป บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน มี 3 ฝ่ายด้วยกันคือ ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์และครูผู้ทำหน้าที่นิเทศ ร่วมมือกันดำเนินการนิเทศ ปรับปรุงและพัฒนางานด้านต่างๆ ให้แก่ครูในโรงเรียนตลอดจนควบคุม กำกับ และประเมินผลการปฏิบัติงาน

การบริหารงานวิชาการ

ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

กมล สิริบรรณ (2539 : 1) กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการ ไว้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะ อินทรจักร (2538 : 5) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 4) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหารงานวิชาการ หมายถึง ความพยายามของผู้บริหาร โรงเรียน ที่ดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง ภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้การศึกษาของนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร โรงเรียนต้องรับผิดชอบและเป็นผู้นำทางวิชาการ โดยทำงานร่วมกับครูให้คำแนะนำและประสานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ กระจายอำนาจและมอบหมายความรับผิดชอบให้ครูทุกคน เพื่อให้ทำงานด้วยความเต็มใจและตระหนักถึงหน้าที่สำคัญของครู เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกลงแก่นักเรียนเต็มความสามารถ ผู้บริหารต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนนั้นมีองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งนอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว ยังมีกิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทางด้านวิชาการและทักษะในการประกอบอาชีพของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องและส่งเสริมงานวิชาการในโรงเรียน คือ ครู ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและผู้บริหารโรงเรียน

พนัส หันนาคินทร์ (2524 :75) กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการว่างานหลักในการบริหารโรงเรียน คือ การสนับสนุนงานวิชาการให้มีการดำเนินงานให้ไปด้วยดี

นงเยาว์ ธาราศรีสุทธิ (2529 : 8) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นงานหลัก และงานหัวใจของโรงเรียน เนื่องจากจุดประสงค์อันดับแรกในการตั้งโรงเรียน ขึ้นมาก็เพื่อจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาเด็กนั่นเอง ส่วนงานอื่นๆ เป็นงานสนับสนุนให้งานวิชาการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กิติมา ปรีดีดิลก (2532 : 48) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นสิ่งสำคัญ โรงเรียนจะดีหรือเลว ขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการทั้งสิ้น งานวิชาการมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรมและคุณสมบัติเฉพาะลักษณะของงานวิชาการ จึงเป็นเรื่องที่ครอบคลุมและกว้างขวางมาก การที่จะทำให้จุดมุ่งหมายดังกล่าว ประสบผลสำเร็จได้ไม่ใช่เรื่องง่าย ความสลับซับซ้อนและความละเอียดประณีตในเนื้อหาวิชาการต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่ผู้บริหารน่าจะวางแนวทางปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อความพัฒนาของสถานศึกษาหรือโรงเรียนนั่นเอง

จากความสำคัญดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญและเป็นภารกิจหลักที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นตัวบ่งชี้ในคุณภาพของโรงเรียน ผู้บริหารจึงต้องเข้าใจถึงสาระสำคัญของงานวิชาการในโรงเรียน และให้มีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพโดยมีงานอื่นๆ เป็นงานสนับสนุน

ขอบข่ายของงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ และแนวทางการปฏิบัติไว้ 12 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น

1.2 วิเคราะห์ สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระ ทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการเรียนการสอน และบริหารจัดการใช้หลักสูตรให้ เหมาะสม

1.5 นิเทศการใช้หลักสูตร

1.6 ติดตามและประเมินการใช้หลักสูตร

1.7 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

2.1 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้ สอดคล้อง กับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกันปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหา สาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการ เรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมใน การจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

2.3 จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเน้น การนิเทศร่วมมือ ช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาการเรียน การสอนร่วมกัน หรือแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสม

2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

3.1 กำหนดระเบียบ แนวทางปฏิบัติ เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของ สถานศึกษา

3.2 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผล แต่ละรายวิชาให้สอดคล้อง

กับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.3 ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอนโดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงจากกระบวนการปฏิบัติ และผลงาน

3.4 จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการอื่นๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.5 พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

4.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหาร การจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แก่แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

4.3 ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัย หรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ

5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

5.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอนและบริหารงานวิชาการ

5.2 ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

5.3 จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนางานด้านวิชาการ

5.4 ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงาน และสถาบันอื่น

5.5 การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

6.1 สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่ใกล้เคียง

6.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่นบุคคลครอบครัว

องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

6.3 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความและประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น ที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

6.4 ส่งเสริม สนับสนุน ให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การนิเทศการศึกษา มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

7.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

7.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย และเหมาะสมกับสถานศึกษา

7.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

7.4 ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

7.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษา ภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศการภายในเขตพื้นที่การศึกษา

8. การแนะแนวการศึกษา มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

8.1 จัดระบบการแนะแนวทางการศึกษาและวิชาชีพภายในสถานศึกษาโดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและกระบวนการเรียนการสอน

8.2 ดำเนินการแนะแนวการศึกษาโดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

8.3 ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

8.4 ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

9.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

9.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

9.3 วางแผนการพัฒนาคณาจารย์การศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

9.4 ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายใน เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

9.5 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา และหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคณาจารย์การศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

9.6 ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9.7 ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นหลักฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

10. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

10.1 การศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

10.2 จัดให้มีการให้ความรู้ เสริมสร้างความคิดและเทคนิค ทักษะทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

10.3 การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา และที่จัด โดยบุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

10.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคลครอบครั้วชุมชน ท้องถิ่น

11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

11.1 ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาทั้งบริเวณใกล้เคียง ภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต่างเขตพื้นที่การศึกษา

11.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่างๆ ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ

12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

12.1 **สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา** รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.2 **จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้**ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

การนิเทศงานวิชาการ

การนิเทศงานวิชาการ เป็นงานหลักของผู้บริหารในการดูแล ช่วยเหลือให้คำแนะนำ คำปรึกษา เพื่อปรับปรุงคุณภาพงานการเรียนการสอน ที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมภารกิจของงานวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว การศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพคุณภาพภายใน การส่งเสริมความรู้ ด้านวิชาการ แก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่นและการส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษา ซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมภารกิจของงานวิชาการจึงจะส่งผลให้ คุณภาพของนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและเป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการนิเทศภายในโรงเรียน

ความหมายของบทบาท ได้มีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับคำว่าบทบาทไว้หลายประการ ดังนี้
 สวงน สิทธิเลิศอรุณ (ม.ป.ป. : 125) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งตามนัยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง การแสดงบทบาทตามตำแหน่งที่บุคคล ครองอยู่นั้นถือว่าเป็นบทบาทจริง (Actual Role) ซึ่งยึดถือตามนัยสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่ง สอดคล้องกับค่านิยมและปทัสถาน (Value and Norms) ของสังคม ส่วนการแสดงบทบาทตำแหน่ง ย่อมเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ย่อมมีความมุ่งหวังหรือคาดหวังใน บทบาทที่ผู้สวมตำแหน่งจะแสดง ซึ่งเรียกว่าบทบาทที่มุ่งหวัง (Expectation Role)

บันลือ พุฒกะวัน (2535 : 22) ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาท หมายถึง ลักษณะ พฤติกรรมหรือกระบวนพฤติกรรมที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามภาระที่ได้รับหรือกลุ่มกำหนดให้ ทำงานให้บรรลุผลตามที่คาดไว้และยังกล่าวว่า บทบาทของผู้นิเทศ หมายถึง การปฏิบัติของ เจ้าหน้าที่ผู้นิเทศ พึงแสดงออกหรือปฏิบัติงานตามที่กำหนดขอบข่ายที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงการ

สอนของครู ให้มีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาวิชาชีพทางการสอนให้ก้าวหน้า สัมกับวิชาชีพชั้นสูง (Professional)

ดังนั้นจึงอาจสรุปบทบาทของผู้นิเทศการศึกษาไว้ว่า คือ การแสดงพฤติกรรมของบุคคลตามหน้าที่ของตำแหน่ง เพื่อพัฒนาครู ซึ่งทำให้เกิดการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวังของการศึกษา

ผู้นิเทศการศึกษาและผู้นิเทศภายในโรงเรียน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาครูให้ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องถือเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโดยตรง ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการด้านการศึกษาให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนต่อการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535 : 1) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องดำเนินการให้มีขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการนิเทศบุคลากรที่อยู่ใกล้ชิดกับครูและนักเรียน ซึ่งย่อมทราบและเข้าใจสภาพปัญหาของโรงเรียนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้ดีกว่าบุคคลภายนอก ซึ่งจะส่งผลให้การนิเทศตอบสนองความต้องการของผู้รับการนิเทศได้มากกว่า

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2542 : 710) กล่าวว่า ครูใหญ่ เป็นตัวจักรสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน โรงเรียน ครูใหญ่จะอาศัยความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากศึกษานิเทศก์นั้น ย่อมไม่เพียงพอ เพราะศึกษานิเทศก์มีจำนวนน้อยไม่สามารถช่วยเหลือได้บ่อยครั้ง ฉะนั้นการนิเทศภายในโรงเรียนจึงมีความสำคัญมาก ครูใหญ่จึงต้องทำหน้าที่ในการนิเทศการศึกษาด้วย ถึงแม้โรงเรียนจะมีผู้ช่วยครูใหญ่ ครูหัวหน้าหมวดวิชาเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครูใหญ่ทางด้านวิชาการ แต่คุณภาพทางด้านงานวิชาการของโรงเรียนก็หาได้รอดพ้นจากภาระของครูใหญ่ไปได้ไม่ ครูใหญ่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนด้วย

สังค์ อุทรานันท์ (2530 : 62-63) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาในแนวใหม่นั้น ผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการนิเทศภายใน โดยตรง ต้องถือว่าการนิเทศการศึกษานั้นเป็นหน้าที่ของตน แต่การปฏิบัติงานนิเทศนั้นผู้บริหารอาจจะเป็นผู้ดำเนินการเองหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นทำหน้าที่แทนก็ได้โดยมีการวางแผนการจัดการนิเทศภายในร่วมกับผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศและยังต้องเป็นผู้ให้การส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินการนิเทศภายในอย่างจริงจัง ให้บริการ และสนับสนุน ในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศด้วย

นอกจากนี้ Neagley (อ้างอิงมาจาก วัชร เบ้าแดง 2529 : 19 - 20) ได้กล่าวถึงบทบาท
ของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการนิเทศภายในไว้ดังนี้ คือ

1. ทำงานร่วมกันกับคณะครูในโรงเรียนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามปรัชญาของโรงเรียน
2. เป็นผู้นำในการวางโครงการเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หลักสูตรและแผนการสอนของโรงเรียน
3. ทำงานร่วมกับครู ในการพัฒนาเป้าหมายการสอนให้บรรลุเป้าหมายทุกระดับ
4. ทำงานร่วมกับครูในการพัฒนาปรับปรุง โครงการวัดผลและการประเมินผลของโรงเรียน
5. ทำงานร่วมกับครู ในการพัฒนาระบบการนิเทศเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนช้า และส่งเสริมนักเรียนที่เรียนดี
6. ทำงานร่วมกับครูในการกำหนดแผนงานการจัดชั้นเรียน การทำรายงานผลงานของนักเรียน
7. สำรวจความต้องการของคณะครูและให้คำแนะนำ และนิเทศงานการเรียน การสอนให้แก่คณะครู
8. รับผิดชอบงานของโครงการนิเทศให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง
9. พัฒนานุเคราะห์ประจำการในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
10. ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในการพัฒนาการศึกษาและแจ้งให้คณะครูได้ทราบเพื่อจะได้ไม่เป็นคนล้าหลัง
11. จัดให้ครูได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นข่าวสาร และข้อมูลต่างๆ ระหว่างครูในโรงเรียนและโรงเรียนอื่น
12. สำรวจสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องมือเครื่องใช้หนังสือเอกสารทางวิชาการ และจัดสิ่งเหล่านั้นให้ครูเมื่อครูต้องการ

ส่วน Wiles (อ้างอิงมาจาก บันลือ พฤษะวัน 2535 : 22 - 24) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นิเทศไว้ 6 บทบาทด้วยกันดังนี้

1. บทบาทในด้านมนุษยสัมพันธ์ ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีความสามารถในการเข้ากับผู้ร่วมงานและคนภายนอกได้ดี โดยรู้จักขจัดข้อขัดแย้งภายในกลุ่มและสามารถสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน
2. บทบาทในฐานะผู้นำ โดยบทบาทหน้าที่แล้วผู้นิเทศหรือผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำในขณะเดียวกัน ผู้นำอาจจะไม่ใช่ผู้นิเทศ หรือผู้บริหารก็ได้ เพราะฉะนั้นผู้บริหารที่จะประสบ

ความสำเร็จสูงสุดจะต้องเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ ถ้าผู้บริหารขาดภาวะผู้นำแล้ว ก็จะไม่มีความยุ่งยากในการบริหารและการบริหารงานก็จะล้มเหลวในที่สุด

3. บทบาทในการจัด และการอำนวยความสะดวกในหน่วยงาน หรือองค์การ โดยมีการแบ่งงานออกเป็นหน่วยๆ ซึ่งมีผู้นำ หรือหัวหน้า ที่รับผิดชอบเฉพาะหน่วยหรือแผนก

ชัชฎุภษ์ วราวิทยา (อ้างอิงมาจาก บันลือ พฤกษ์วัน 2535 : 23) กล่าวถึงลักษณะทั่วไปขององค์การ จะต้องประกอบด้วยภารกิจ แต่ละภารกิจจัดเป็นองค์การ มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน มีสายบังคับบัญชา มีช่วงการควบคุมงานและมีเอกภาพในการบริหารงาน ผู้ที่เทศจึงจำเป็นต้องพัฒนาหน่วยงานหรือองค์การ เช่น ให้ทุกคนในหน่วยงานมีเป้าหมายเดียวกัน มีขั้นตอนในการดำเนินงานและตัดสินใจส่งเสริมให้ทุกคนมีวินัยในตนเอง ผู้มีวินัยในตนเองนั้น จะเป็นผู้ที่เอาชนะใจตนเองให้ปฏิบัติตามหน้าที่ ที่รับผิดชอบ และในทำนองเดียวกัน ผู้นั้นก็จะหักห้ามใจโดยไม่ปฏิบัติตามนอกเหนือกติกา หรือหลักคุณธรรมตลอดจนไม่ก่อให้เกิดความก้าวท้าวในหน้าที่ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้อื่นด้วย

4. บทบาทในการคัดเลือกและใช้ประโยชน์ของบุคลากร ผู้บริหารโรงเรียนควรที่จะเลือกแต่งตั้ง และมอบหมายงานแก่ครูให้ตรงกับความสามารถและความสามารถพิเศษของครูถ้าแต่ละคนได้รับผิดชอบมอบหมายงานตามความถนัด ก็จะทำให้เขาสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

5. บทบาทในการสร้างขวัญของครู ผู้บริหารจะต้องร่วมกันสร้างความมั่นใจในตนเองให้กับครู หาทางที่จะให้ครูได้แสดงความสามารถของตน รู้สึกว่าตนมีความสำคัญเป็นที่ต้องการของคณะครู ตลอดจนบริการและอำนวยความสะดวกต่างๆ และให้ความเห็นอกเห็นใจเพื่อนครู การบริหารการนิเทศที่ดี จำต้องรับฟังข้อคิด ข้อเสนอ ทั้งในด้านการปรับปรุงและปัญหาส่วนบุคคล ด้วยการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนการส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้า ย่อมมีส่วนสร้างขวัญและกำลังใจอันจะเป็นผลดีต่อการปรับปรุงงาน

6. บทบาทในการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหาร และผู้นิเทศ ควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากร ได้เพิ่มพูนประสบการณ์ในหลายลักษณะ ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานแล้วการพัฒนาบุคลากรย่อมยังประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากประสบการณ์ที่ได้รับอีกด้วย

นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2536 : 54 - 65) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 3 ประการคือ

1. บทบาทในการพัฒนาหลักสูตร
2. บทบาทในการเป็นผู้นำการเรียนการสอน

3. บทบาทในการเป็นผู้ประเมินผลการเรียนการสอน

จากบทบาทดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้การนิเทศภายในโรงเรียนประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากผู้บริหารเองนอกจากจะเป็นผู้นิเทศโดยตรงแล้ว ยังสามารถมอบหมาย แต่งตั้ง ให้บุคคลอื่นดำเนินการแทนตนเองได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินกิจกรรมภายในโรงเรียน จะบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ และบทบาทในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน เป็นสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนในด้านต่างๆ หลายด้านด้วยกันซึ่งจากการที่ได้ศึกษางานวิจัย พบว่ามีจุดประสงค์หลายด้านไม่ว่าด้านการพัฒนาหลักสูตร การบริหารงานวิชาการหรือแม้กระทั่งด้านการนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งผลการวิจัยเหล่านั้นก็เป็นแนวทางให้ความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นในสภาพที่มีทรัพยากรที่จำกัด ดังรายงานผลการวิจัยต่อไปนี้

ถวิล วรรณะประเก (2524 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร และครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา เขต 6 ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของผู้นิเทศที่สำคัญด้านหนึ่ง คือ ด้านการบริหารงานบุคคลต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ มีผลงานเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียนมีความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารการศึกษา การนิเทศการศึกษา จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการสอน มีความสามารถทางวิชาการ ต่อมา พิชัย อุ่นแสง (2539 : บทคัดย่อ) ก็ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรซึ่งเป็นผู้บริหาร โรงเรียน จำนวน 97 คน ครูผู้สอนจำนวน 254 คน พบว่าผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่าการดำเนินการตาม กระบวนการนิเทศภายในอยู่ในระดับมาก ในขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความ ต้องการผู้บริหาร ผู้บริหารมีความเห็นว่าได้ดำเนินการในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับดังนี้ คือ การปฏิบัติการณ์นิเทศภายใน การวางแผนการกำหนดทางเลือก การประเมินผล รายงานผลและ ขั้นตอนการสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการนิเทศ ส่วนครูผู้สอน มีความเห็นว่าได้ดำเนินการ ทุกขั้นตอนในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับดังนี้ คือ การขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา

และความต้องการผู้บริหาร การวางแผนการกำหนดทางเลือกการปฏิบัติการนิเทศภายในการสร้าง

สื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการนิเทศ ตลอดจนถึงขั้นตอนการประเมินผลและรายงานผล

สำหรับปัญหาการดำเนินการนิเทศภายใน พบว่าบุคลากรไม่เพียงพอ ขอบประมาณไม่เพียงพอ ผู้บริหารมีภารกิจมาก มีการวางแผนแต่ไม่ปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการดำเนินการประเมินผล การนิเทศภายในไม่ต่อเนื่อง

นิกร เพ็ญเวียง (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการใช้กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนคำบลริมปิง จังหวัดลำพูน โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรประกอบด้วยผู้นิเทศ จำนวน 5 คน ครูจำนวน 13 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษา จำนวน 224 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในเป็นการดำเนินงานในลักษณะการทำงานแบบวิทยาศาสตร์ที่อาศัยเหตุผลและสติปัญญาในการทำงานร่วมกันของคณะครูภายในโรงเรียน เพื่อที่จะปรับปรุง และพัฒนา ประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ถ้าหากมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังจะเป็นระบบ เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป็นรูปธรรมชัดเจนแล้ว จะทำให้คณะครูเกิดความเข้าใจตรงกันร่วมมือร่วมใจกันทำงานมากขึ้นเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเกิดขวัญกำลังใจ ในการทำงาน อันส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ส่วนปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการ ตามกระบวนการนิเทศภายใน พบว่าผู้นิเทศบางคนยังขาดความรู้ ทักษะในการนิเทศภายใน คณะครูมีภาระหน้าที่หลักมากไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอในทุกขั้นตอน เวลาในการพบปะ เพื่อชี้แจงต่างๆ มีน้อย รวมถึงการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับ มงคล นทนา (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาการนิเทศการสอนของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยศึกษาจากกลุ่มประชากร ผู้บริหาร โรงเรียน จำนวน 98 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ส่วนใหญ่ข้อมูลไม่ชัดเจน ครูไม่ให้ความสนใจ ไม่ยอมรับผู้นิเทศ ผู้บริหารต้องการให้มีการประชุม ชี้แจงให้ครูเห็นความสำคัญของการนิเทศการสอนมีการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศให้ชัดเจน ควรพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้วิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของครู มีการประชุมชี้แจง ประชุมสัมมนาให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการจัดข้อมูลและสารสนเทศให้ชัดเจนด้วยการปรับปรุงระบบงานสารบรรณเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบและมีการประสานงานด้านข้อมูลจากศึกษานิเทศก์

ในด้านปัญหา อุปสรรค การนิเทศการสอน คือ ผู้บริหารโรงเรียนมีงานธุรการมาก มีเวลานิเทศน้อย ทำให้การนิเทศการสอน ไม่เป็นไปตามกำหนด ครูขาดความสนใจ ไม่ยอมรับกันเอง ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีความรู้ใกล้เคียงกัน ผู้บริหารเห็นว่าควรกำหนดเวลานิเทศให้

ชัดเจนและปฏิบัติตาม มีการแต่งตั้งผู้นิเทศร่วมและกรณีพิเศษอย่างสม่ำเสมอ ควรพัฒนาให้ผู้บริหารกำหนดเวลานิเทศการสอนให้ชัดเจนเป็นรายสัปดาห์และปฏิบัติตามเวลาที่กำหนด หากมีภารกิจ ควรมอบหมาย ให้ผู้ช่วยหรือครูวิชาการนิเทศแทน แล้วผู้บริหารตรวจบันทึกผลการนิเทศและผู้บริหาร โรงเรียนต้องศึกษาหาความรู้เรื่องการนิเทศการสอนอยู่เสมอ และในปีเดียวกัน สว่าง ท้าวอาจ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษากลุ่มตัวอย่าง บุคลากรครู โรงเรียนศรีน่าน โรงเรียนบ้านสบยาง และโรงเรียนบ้านกุ่ม่วง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 3 คน ครูผู้สอน 22 คน และนักเรียน 387 คน ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบกระบวนการนิเทศภายในพัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน บุคลากรและครูมีความพอใจในรูปแบบของกระบวนการนิเทศภายในนี้ และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อครูผู้สอนได้จริง

ส่วนปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานตามรูปแบบกระบวนการนิเทศภายใน พบว่าโรงเรียนขาดแคลนบุคลากร ครูสอนไม่ครบชั้นและมีภาระหน้าที่มากทำให้มีปัญหาในการดำเนินงานบางขั้นตอนไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง ขาดแหล่งวิชาการในการสนับสนุนกิจกรรมการนิเทศ ระยะเวลาในการดำเนินการ ขั้นตอนการเตรียมการ และขั้นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการมีอยู่น้อย และโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน

ประโยชน์ เจริญบุท (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ผลการใช้กระบวนการนิเทศภายใน โดยคณะครูมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนพิมาย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปรางค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาจากกลุ่มประชากร ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและ คณะครูในกลุ่มโรงเรียนพิมาย 77 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เมื่อนำกระบวนการนิเทศภายใน โดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้แล้วพบว่าได้มีการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในเพิ่มเป็นระดับมากทุกขั้นตอน ซึ่งแต่เดิมมีการปฏิบัติระดับปานกลาง โดยเฉพาะในเรื่องการให้ครูมีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และความต้องการ โรงเรียน มีการกำหนดเป้าหมายในการวางแผนปฏิบัติการนิเทศไว้ชัดเจน ให้โอกาสคณะครู แสดงความคิดเห็น ปรับปรุงแผนปฏิบัติการนิเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของคณะครู ส่วนการจัดทำสื่อและเครื่องมือไปใช้ในการนิเทศ ยังมีการปฏิบัติดีน้อยกว่าทุกขั้นตอนของ การนิเทศภายใน นอกจากนี้ผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครูเห็นว่าการนิเทศภายในที่มีการปฏิบัติจริง เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาการเรียนการสอน อีกทั้งเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ตรงตามความต้องการของคณะครูมากที่สุดคือ กิจกรรมการเขียนนิเทศชั้นเรียน รองลงมาคือ กิจกรรมการระดมความคิด การสนทนาทางวิชาการ การประชุมปฏิบัติการและการประชุมก่อนเปิดเรียนตามลำดับ ต่อมาสุริพร พิจิตรธรรม (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด

เทศบาลนครเชียงใหม่ โดยศึกษากลุ่มประชากรที่เป็นครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 150 คน ผลการศึกษาพบว่าในด้านปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้แก่การวิจัยในชั้นเรียนมีน้อย ขาดการแนะนำ กระตุ้น สนับสนุน แรงจูงใจและงบประมาณ การมอบหมายงานให้ครูใหม่ไม่ตรงกับความสามารถหรือความรู้ ขาดความสนใจ ในการศึกษาเอกสารทางวิชาการขาดความร่วมมือในการวางแผนและการแสดงความคิดเห็น การยอมรับและการแสดงความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติบางกิจกรรมไม่คุ้มกับการลงทุนและเวลา

สุเชษฐ์ ประชากุล (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้กระบวนการนิเทศภายในที่โรงเรียนวัดสนามไชย จังหวัดลพบุรี โดยศึกษาจากบุคลากรในโรงเรียน ประกอบด้วยผู้นิเทศจำนวน 6 คน ครูจำนวน 12 คน ผลการศึกษา สรุปได้ว่าภายหลังจากการใช้ขั้นตอนการนิเทศภายในแล้ว ครูผู้สอน มีความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น ใช้สื่อในการสอน เพิ่มมากขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อการนิเทศ สนใจการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น มีความเชื่อและยอมรับว่า กระบวนการนิเทศภายในเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ทำให้คณะครูร่วมมือกันทำงาน เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน พบว่าผู้นิเทศบางคนมีภาระหน้าที่มากไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอ ครูผู้สอนบางคน ไม่ค่อยยอมรับในตัวผู้นิเทศ เพราะวิสัยทัศน์ของตนเองสูงกว่า และเวลาในการดำเนินการมีจำกัด อีกทั้งยังขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน

ผัดดา ดาราภัย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้บริหารในการนิเทศงานวิชาการโรงเรียนเอกชน ประเภทสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้กลุ่มประชากร ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 8 คน และครู จำนวน 142 คน ผลการวิจัยพบว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการนิเทศงานวิชาการ ตามทัศนะของผู้บริหารและครู อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทที่พึงประสงค์ในการนิเทศงานวิชาการตามทัศนะของผู้บริหารและครู อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง กับบทบาทที่พึงประสงค์ในการนิเทศงานวิชาการตามทัศนะของผู้บริหารพบว่าไม่แตกต่างกันผลการเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง กับบทบาทที่พึงประสงค์ในการนิเทศงานวิชาการตามทัศนะของครู พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเฉลี่ยบทบาทที่พึงประสงค์สูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริง ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่พึงประสงค์ในการนิเทศงานวิชาการตามทัศนะของผู้บริหารและครู พบว่าไม่แตกต่างกัน

คำรงค์ วงศ์ใหญ่ (2538 : 83) ได้วิจัยเรื่อง การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับบทบาทที่พึงประสงค์ในการนิเทศงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ส่วนความคิดเห็นของครูอยู่ในระดับปานกลาง

จากรายงานการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่านิเทศภายในโรงเรียนยังประสบปัญหาอยู่หลายประการ เช่น บุคลากรไม่ให้ความสำคัญกับการนิเทศภายในและมีบุคลากรไม่เพียงพอขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน ผู้บริหารมีภารกิจมาก มีการวางแผนแต่ไม่ปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการดำเนินการประเมินผล การนิเทศไม่ต่อเนื่อง ผู้นิเทศบางคนยังขาดความรู้ทักษะในการนิเทศ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีความรู้ใกล้เคียงกัน

งานวิจัยต่างประเทศ

สมิธ (Smith 1975 : 2572 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ในรัฐโคโรลาโด ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานด้านการบริหารและการประสานงาน มากกว่าการให้บริการหรือให้ความช่วยเหลือแก่ครูและทางด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามความจำเป็นกับในด้านอุดมคติยังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้มีการเสนอแนะ ให้ปรับปรุงแก้ไขบทบาทของศึกษานิเทศก์ให้สอดคล้องกับความเข้าใจทั้งสองด้านดังกล่าว และยังพบว่าความเข้าใจของครูมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวแปรด้านสังคมบางประการ เช่น เพศ อายุ การศึกษาและประสบการณ์ สำหรับความเข้าใจของครูกับศึกษานิเทศก์ที่แตกต่างกัน ในเรื่องบทบาทและหน้าที่ตามความเป็นจริงกับอุดมคตินั้นเป็นเครื่องชี้แนะว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขในด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องทั้งสองฝ่าย

ลี (Lee 1974 : 4135 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง หน้าที่การนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ในโรงเรียนทางภาคใต้ ของรัฐนิวแม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อายุราชการ ตำแหน่งของครู ไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศของครูใหญ่แตกต่างกัน ครูหญิงและครูชายมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศของครูใหญ่ไม่แตกต่างกัน ครูโรงเรียนประถมศึกษาจะให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูภายในโรงเรียนด้วยกัน มากกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่วนครูโรงเรียนมัธยมศึกษา มุ่งให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ กับนักเรียนมากกว่าครูโรงเรียนประถมศึกษา

เจอร์ราน (Jeran 1975 : 649 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคาดหวังในบทบาทของศึกษานิเทศก์โรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐโคโรลาโด ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า

หน้าที่ที่สำคัญของศึกษานิเทศก์คือการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่ครู ครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ ให้ความสำคัญในบทบาทของศึกษานิเทศก์ ในการดำเนินงาน ให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติงานของโรงเรียนมากกว่าครูและครูใหญ่ ยังให้ความเห็นว่าควรจะต้องจัดให้มีการประชุมหรือสัมมนาครูเป็นประจำ เพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน หน้าที่สำคัญของศึกษานิเทศก์ คือการช่วยสร้างบรรยากาศในโรงเรียน ให้ครูรู้จักแสดงความคิดเห็นและใฝ่หาความรู้ ช่วยเหลือคณะครูในการจัดกลุ่มครูผู้สอนกลุ่มขนาดใหญ่และกลุ่มขนาดเล็ก และการช่วยเหลือครูในการวางแผนปฏิบัติงานระยะยาว ส่วนศึกษานิเทศก์ก็ได้ให้ความสำคัญในหน้าที่ของศึกษานิเทศก์มากกว่าครูใหญ่และครูคือการช่วยเหลือครูในการจัดการเรียนการสอน

สรุป งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่าการดำเนินการนิเทศภายในให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารจะต้องส่งเสริมสนับสนุน ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือครูในโรงเรียน ให้สามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้กระบวนการต่างๆ ภายใต้ปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด ต่อการเรียนของนักเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ประถมศึกษามาเป็นลำดับนั้น ทำให้ทราบได้ว่ากรณีนิเทศภายในเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารงานของโรงเรียนทุกโรงเรียน โดยเฉพาะกรณีนิเทศงานวิชาการเพราะงานวิชาการเป็นงานหลักของทุกโรงเรียนและแต่ละโรงเรียนมีสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกัน แต่มีข้อจำกัดในด้านการนิเทศของผู้นิเทศจากภายนอก กรณีนิเทศภายในโรงเรียนจึงมีความจำเป็นและสำคัญ สามารถดำเนินการได้ ต่อเนื่อง อีกทั้งในโรงเรียนมีครูที่มีความรู้ มีทักษะ เพียงพอและมีความสามารถที่หลากหลาย สามารถนิเทศช่วยเหลือกันเองได้เพื่อพัฒนาตน พัฒนางานให้มีคุณภาพและเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด

ผู้วิจัย จึงได้สรุปประเด็นต่างๆ มาเป็นกรอบสำหรับการศึกษา ตามขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล 12 ด้าน คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพคุณภาพภายใน การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา